

Emlékezés Szeremlei Gáborra

A felső-borsodi iskolák múlt század eleji megsárgult látogatási jegyzőkönyveit lapozgatva nem kis meglepetéssel tapasztalhatjuk, hogy felsőbb iskolai tanulmányait Lakon, ebben a cseréhati kis faluban alapozta meg 1813 és 1816 között *Szeremlei Gábor*, Hegel egyik első hazai követője. Nevét méltatlanul elfelejtette neveléstörténetírásunk, pedig korának egyik legkitűnőbb nevelőjét, neveléstudományi szakíróját, filozófusát és egyházpolitikusát tisztelhetjük benne. Nem véletlenül volt több éven át a kor híres egyetemének, a *bécsi*nek is professzora.

Szeremlei Gábor Borsod megyében, Disznóshorvátón született 1807-ben. Édesapja itt volt református lelkész 1813-ig. Ekkor települtek át Lakra, miután a „Nemes Laki Ekklesia” prédikátorául választotta. Az itt iskolakötelessé vált Szeremlei Gábor a családi háttér mellett az iskolában is jó alapokat kapott. Tanítója az az *Antal József* volt, akinek munkájával a vizitátorok mindig elégedettek voltak.

Szeremlei Gábor tanulmányait 1816-tól a *sárospataki kollégiumban* folytatta 1835-ig, majd a *bécsi egyetemen* teológiát és jogot hallgatott. 1838-ban Felső-Nyárádon lett segédlelkész. 1839-től a máramaros-szigeti teológiai tanított, majd 1841-ben Sárospatakon választották meg a filozófia és a pedagógia professzorává.

1851 és 1855 között a *bécsi egyetemen teológiát adott elő*. Ebben a tisztségében komoly tevékenységet fejtett ki protestáns egyházszervezési ügyekben. Bécsből hazajövet újból Sárospatakon találjuk. 1862-ben a bécsi egyetemen teológiai doktorrá avarták. 1867-ben halt meg Sárospatakon.

Szeremlei sokoldalú munkásságát számtalan szakkézik és több könyv jelzi. A teljesség igénye nélkül sorolunk fel fontosabb műveiből: *Az új filozófia szellemvilági fejletében* (Pest, 1841.); *Politika tanításának rövid vázlatja* (S.patak, 1844.); *Nevelés tan* (S.patak, 1845.); *Geográfiai kézikönyv* (S.patak, 1845.); *Jogbölcselet* (S.patak, 1849.); *Keresztény vallástudomány I—III.* (S.patak, 1862.)

Ő volt a *Sárospataki Füzetek* elindítója. Kortársai szerint sikerrel és eredményesen tanított. Neveléstudományi előadásai kéziratban is maradtak fenn a debreceni kollégium nagykönyvtárának kézirat-cárában, nyomtatásban Sárospatakon jelent meg 1845-ben. Neveléstudományi könyvének szellemc korszerű, stílusa világos, könnyen tanulható volt. Történetileg is tárgyalta a nevelés folyamatát. Az általános pedagógiai kérdések mellett didaktikai és módszertani problémákkal is foglalkozott, nemegyszer ma is helyrállo gondolatokat hangsúlyozott. Érdemes néhányat felidézünk ezekből:

- Az emlékezet fejlesztésénél sokkal fontosabb a gondolkodás fejlesztése, nevelése.
- A büntetés módszerén belül elítélte a testi fenyítéket, szerinte a büntetés csak „szellemi” lehet.
- A tanítványok lelki tulajdonságait igen alaposan kell ismernie a jó nevelőnek.
- Legfontosabb nevelési módszer a példaadás.
- A nevelés sikere elképzelhetetlen a nevelő és a szülők jó együttműködése nélkül! „Hiabavaló a nevelő minden igyekezete, ha a szülők a nevelésben véle kezert nem fognak, hanem nevelői kötelességüket kárhózasosan elhanyagolják.” Neveléstudomány (Máramarossziget, 1840.) Kézirat a Tiszántúli Ref. Egyházkerület Nagykönyvtárában R. 426. számon. 3. old.

Mind neveléstudományi műve, mind pedig egyéb könyvei évtizedeken át alapvető forrásmunkának, kitűnő és népszerű tankönyvnek bizonyultak.

A sárospataki kollégium történetéről 1981-ben kiadott monográfiában — egyebek között — ezt olvashatjuk róla: „A reformkor utolsó évtizedében főleg Hegel alapján foglalkozott bölcsészettel, jog-filozófiával, nevelés- és lélektanral. Ilyen jellegű könyveiben olyan egységben látja a világot, melyben az ideális, az eszmei szövetkezésben van azzal, ami reális. Ami valós, abban tud az ész önmagánál nagyobb alkotni. A nevelés feladata az, hogy a lélektan az erkölcsi és szellemi tevékenység segítségével hazai szűkségletre, a kor igényeinek megfelelő polgárt idomítson.” (151. old.)

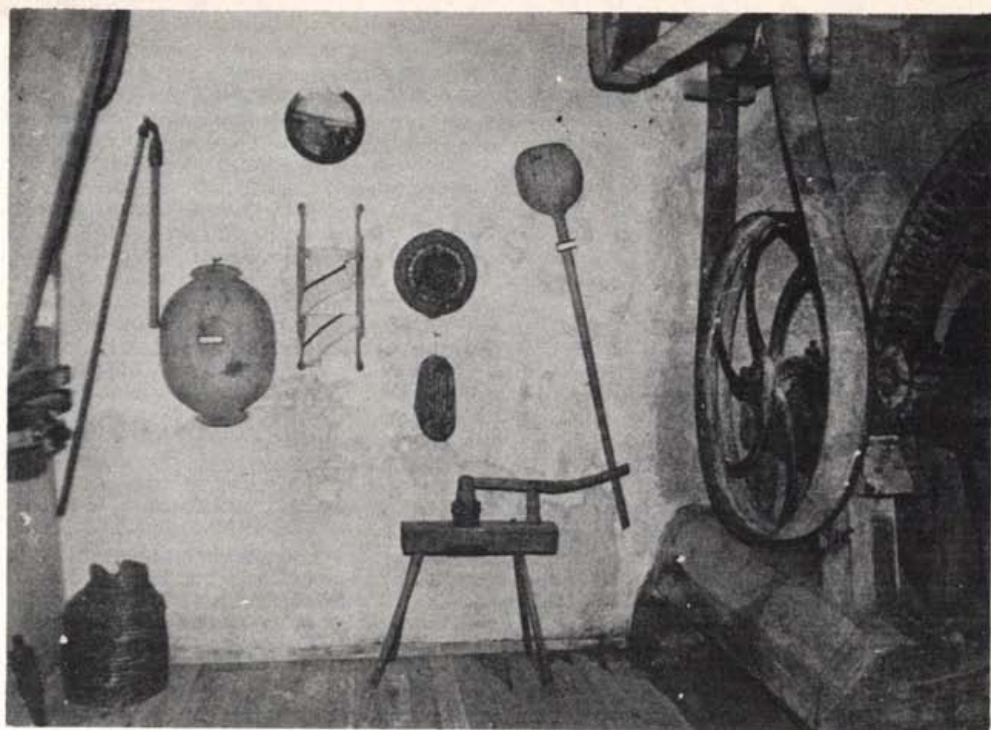
Kár, hogy életművének részletesebb feldolgozásával még adósok vagyunk. Mindenképpen méltó nagyobb figyelmünkre!

Dr. Varga Gábor

A csopaki vízimalom

Az a meghatározás, hogy „Balaton völgye”, a legnagyobb magyartól Széchenyi Istvántól származik. Ő írta a Balatoni gőzhajózás c. röpiratában, hogy „a természet rendezője azon jobbadán homokvölgyet mely Zala és Somogy közt nyúlik el, vízzel borítá.” Valóban, a mindkét parton 300—400 m magasságot elérő „hegyek”, valójában dombok között elnyúló nagy víz olyan, mintha egy völgyben feküdne, amelyet minden oldalról magasabb emelkedések határolnak.

E magaslatokról, no meg a völgyekben és a tő partján felfakadó forrásokból keletkezett patakok vize némely helyen oly erős és bőséges volt, hogy feltörése után már alig 200 méterre malmot hajtott, mint pl. a pécselyi Zádorkút alatt. Vagy oly meredek volt az esése, hogy rövid tavolságon 4-5 malmot is telepítettek rá. Ilyen példák tömegével találkozunk a Balaton közelében és szinte egészen a partján, mint

Részletek a csopaki vízimalom hely- és malomtörténeti gyűjteményéből. (Wöller István felvétele).

pl. Örvényesen, ahol az az előbb említett és a zádorvári várromok aljából elinduló, lejjebb már Pécsely-patak nevet viselő víz, közel a tó partjához hajtotta az utolsó malom kerekét.

Somogy megyében a tó közelében csaknem 100 vízimalom, míg északon, a Balaton-felvidéken valamivel többnek a kerekét mozgatta az ősi erő, a víz és ez tartott egészen az államosításig. 1951-ben a kis malmok szerkezetét vagy elvittek, vagy összetörték. Egy romantikus világ tanúi tűntek el ezzel, mert a malomba járás, a lisztőrlés kedves foglalkozása volt a népek, bizonyítja ezt a számtalan nóta, amely a molnártevékenységgel foglalkozik.

A Veszprém megyei malmok közül a 71-es út mellett álló és már 1211-ben a második tihanyi összeírásban említett örvényesi vízimalom volt az államosításkor még igen jó állapotban. Molnár nevű molnára, gondosan vigyázott rá és amikor az államosítási határozat megérkezett, bejött hozzám Balatonfüredre, ahol a Veszprém Megyei Idegenforgalmi Hivatal központja volt. Könyörgött, segítsék mentesíteni legalább ezt az egy malmot, ahol megmaradhat még a régi vízimalmi élet jellegzetessége. Miután ez az épület valóban romantikus környezetben fekszik, fölötté egy kis dombon emelkedik az ősi Örvényes község megvédett templomromja, féltett műemlék és a községben is még számos népi épület volt látható, igazi idegenforgalmi csemegének számított a működő malom. Sikerült is elérni az akkori malomipari vállalatnál, hogy ezt az egy malmot, bár államosítsák, de meghagyják a volt tulajdonos, mint kezelője használatában. Csak annyi feltételt szabtak, hogy hozza meg a malom a kiadásait; a molnár fizetését és a kevés, működéshez szükséges anyagot, olaj, zsákok stb. Ez már az első évben sikerült.

A molnár a szobájában elkezdte egy kis helytörténeti gyűjtemény berendezését és oly sok érdekesség gyűlt össze, hogy később még a saját hazába is került. Ma a malom, eredeti kétszáz éves berendezésével, gyűjteményével a 71-es úton haladók kedvelt látványossága és akkora hírverést kapott az újságírók jövőtől, ami már meghaladta az értékét. De hát egyetlen volt az egész északi parton.

Most azonban már van vetélytársa is.

Barangolásaim közben felfigyeltem a boráról híres Csupak község mélyfekvésű Kisfaludy utcájában, a 28. számú emeletes épületre, amely korábban vízimalom volt. Állt, elkorhadt kereké már alkalmatlan volt vízajtásra. Szerencsére a községi tanács elnöke is tudta, hogy milyen érték egy eddig megmaradt vízimalom és a tulajdonos gabonaforgalmi és malomipari vállalatot felkérte, hozzák rendbe ezt a malmot is. Mint műemléket védetté nyilvánították, így ma a Balaton mellett ez a két malom szerepel az életmúzeumparhoz tartozó védett épületek térképén.

A csopaki malmot 1810-ben építették. Egyike volt annak a hat malomnak, amelyeknek kerekét a közelben felfakadó igen bővízű Nosztori-patak hajtotta. Az utolsó malom itt is a tó partjához közel állott, az első, északi pedig a Veszprémben vezető út első kanyarulatánál. Mindig volt vizük, most már igen kevés, mert a forrás vizet a fürdői és a csopaki vízvezetékbe foglalták. A második malomból alakították ki a híressé vált Malom-csárdát, amelynek kerekét ugyancsak forgatja a patak vize.

Az említett malom építője és tulajdonosa 170 éven át a Plul család volt, utolsó tulajdonosa, aki most egyben a kezelője és idegenvezetője Plul Kálmán, aki a nyitva tartási idők alatt mindent megmutat és elmagyaráz az érdeklődőknek.

A Veszprém Megyei Gabonaforgalmi és Malomipari Vállalat 1982-ben hozta rendbe a malmot, több, mint egymillió forint költséggel. Új tetőt kapott, 4,5 m átmérőjű felülcsapott kerekét csinálták az eredeti mintájára és rendbe hozták belső felszerelését, amely vízajtással 6–8 q gabonát őrl meg naponta. Van 1 db 11-es Ganz hengerszéke — törekhengere —, azután sima hengerszéke Ganz felvonóval. Ezen kívül sziták, kopráto berendezés; az egész géprendszer három szinten van elhelyezve.

Az épület nemcsak malommúzeumnak, hanem egyben helytörténeti gyűjteménynek van berendezve, sok, csak csopaki vonatkozású, de a malmokkal kapcsolatban álló régi használati tárgy, munkakönyv, céhlevél stb. látható a falakon és polcokon. Rossz időben kellemes kirándulás, az autóbusz-állomás gyalog alig 100 m-re van tőle. Gépkocsival is megközelíthető, de még nem készültek el az irányító táblák magyar és német nyelven, mert mondanom sem kell, hogy a németek, akik egy útikalauz minden sorát elolvassák és keresik is a hirdetett látóivalókat, gyakoribb vendégek, mint a hazaiak. Az udvaron malomok asztal áll, padokkal, a kútban kitünő forrásvíz fakad fel és a malom leírása több idegen nyelven is olvasható.

A vendégkönyvben számos dicséret írást láttam. Egyet idézek: „Nagyon szép látóivaló ez a régi malom. Külön öröm volt számunkra, hogy a pár évvel ezelőtti omladozó épület helyén ezt a szépen rendbe hozott, szinte üzemképes malmot találtuk.” Aláírások.

1983. augusztus 20-án nyitották meg, az első évi 3000 látogató száma tavaly már 10 000-re nőtt. Új néprajzi érdekességgel gazdagodott vele a Balatonvidék, amely előtt sokszor idéztem Rab Zsuzsa szép versét a vízimalmokról:

*Kelepeltek, doromboltak,
elnémultak, beomlottak.
A molnárok földbe dőltek,
sárga agyagot őrlőnek.
Áll a malom, él a malom,
roskaton, hallgatagon.*

Jó tudni, hogy áll és él, már nem roskaton, de megújulva, és a hallgatás csöndjét kirándulók vig zaja veri fel körülötte.

Zakonyi Ferenc

**A HAZAFIAS NÉPFRONT ÚJ, SZÍNES
CSALÁDI MAGAZINJA
+ RÁDIÓ ÉS TV ÚJSÁG
+ HIRDETÉSI MELLÉKLET**

képes **7**

**Érdekes emberekről, esetekről
színes képek, riportok,
hasznos tudnivalók, ötletek,
fogyasztói érdekvédelem, divatújdonságok,
hobby, pop-rock hírek
skandináv keresztretjvény.**

*Az új színes magazint keresse
minden pénteken
az újságárusoknál!*

Egy humorista megpróbáltatásai

ELSŐ KÉTSZÁZ ÉVEM

Szines magyar film
Királyhegyi Pál önéletrajzi regénye nyomán

Rendezte: Maár Gyula

Főszereplő: Bezerédi Zoltán

További szereplők:

Kubik Anna, Márkus László, Both Béla,
Töröcsik Mari, Paláncz Ferenc, Nagy Gábor,
Kézdy György, Csákányi László, Sir Kati,
Gálvölgyi János és sokan mások

Bemutató: október 30.

